

DEJINY STREDOVEKU X

RUDOLF STEINER

GA 51

29. decembra 1904, Berlín

V kontemplácii histórie sa posúvame stále viac do dôb, keď sa veľké vynálezy a objavy udiali v 15. storočí. Začína nový čas. Z historického hľadiska má tento nový čas osobitný význam; v charakteristických črtách prebieha prechod k veľkým štátnym útvarom Európy. Videli sme, ako sa od feudálnej moci vyvíja prechod k modernej kniežacej moci. Na jednej strane to znamená reakciu starých pozostatkov z dávnejších čias a len určitým spôsobom obnovu. To, čo zostalo zo starých nárokov kniežat a vojvodcov, čo zostalo, opäť zbiera svoje sily a svojimi rodinnými súkromnými vzťahmi určuje mapu Európy. Zemský majetok vystriedali v jeho nadvláde mestá, previtala buržoázia a z miest vychádzali všetky skutočné kultúrne faktory. Cisárstvo upadlo do tieňovej moci; po dlhom interregnu bol zvolený Rudolf Habsburský, ale cisár sa stal v ríši veľmi nepotrebným; skoro ho tam nebolo treba vidieť. Habsburská dynastia sa prostredníctvom tejto cisárskej veľmoci iba usilovala zvýšiť svoju domácu moc všade tam, kde jej zostali práva mimo moci miest. Je to jednoduchý proces, ktorý tu prebieha, aj ostatní – kniežatá a vojvodcovia – zhromažďujú to, čo im zostalo, aby posilnili svoju domácu moc a vytvorili tak základ pre veľké politické územia. Vzniká mongolská invázia, neskôr nájazdy Turkov. Len väčšie kniežatá sú schopné brániť svoje územia; menšie sa pripájajú k mocnejšiemu a tvoria tak základ pre budúce štáty. Nový cisár znamenal veľmi málo. Ako už bolo spomenuté, Rudolfovi Habsburskému išlo len o nastolenie domácej veľmoci. Po premožení Otakara Českého bol jeho syn

oboznámený so svojimi krajinami a neskôr bola habsburská domáca moc posilnená pripájaním nových území.

Len proces všetkých týchto čisto súkromných podnikov nás môže zaujímať, že došlo k povstaniu Švajčiarskych konfederátov, ktorí sa chceli oslobodiť od nárokov, ktoré na nich vzniesol nástupca Rudolfa Habsburského, cisár Albrecht I. Tvrdými bojmi získali závislosť len od cisárskej moci – cisárskej bezprostrednosti; o kniežacej moci nechceli nič vedieť.

Snaha o zvýšenie vlastnej domácej moci pokračuje aj za nasledujúcich cisárov; tak sa Adolf z Nassau zmocní veľkej časti Durínska, ktorú vytrhne slabším princom. Albrecht Rakúsky a jeho nástupca Henrich Luxemburský sa tiež snažia obohatiť týmto spôsobom, pričom jeho syn sa oženil s českou princeznou. Ide o typický prípad vývoja dobových pomerov.

Tento prúd pokračoval pod novým rastom cirkevnej moci, no súčasne s ním narastal aj prúd, ktorý nechcel mať nič spoločné s Cirkvou. Učenie valdenských alebo katarov malo strhujúci účinok, prebiehali obrovské boje proti znovu sa objavujúcej kniežacej moci. Situácia roľníkov, ktorá bola pozdvihnutá vznikom miest, sa teraz stávala čoraz ťažšou kvôli feudálnym a zbojnickým baróniám, biskupstvám a opátstvám, ktorým museli byť v područí. Mestá mali za sebou obdobie rozkvetu, vtedy platila zásada: Mestský vzduch oslobodzuje. - Postupom času sa však mnohé mestá stali závislými, najmä Hohenstaufen uspel v privedení mnohých miest do závislosti. Teraz sa mestá snažili zadržať ďalší prílev, urobili s tým koniec a hľadali kniežaciu ochranu. V dôsledku toho sa roľnícke obyvateľstvo stalo závislejším od svojich zemepánov. Náladu utláčaných rozvírili valdénski a heretici, ktorým už kostol nestačil.

Krik po slobode a kresťansko-kacírska nálada išli ruka v ruke; náboženské cítenie splynulo s politickým hnutím a táto ľudová nálada našla svoj výraz v roľníckych vojnách. Kto chce uchopiť túto duchovnú heretickú náladu nezávislú od vonkajšej cirkevnej a kniežatskej moci, musí si uvedomiť, že najmä v regiónoch Rýna – „uličke kňazov Svätej rímskej ríše“ – zvädzala kniežacia moc proti tomuto prúdu po celé desaťročia tvrdé boje. Oblíbení kazatelia, najmä z

dominikánskej rehole, vzdorovali, ba dokonca bojovali, pretože sa nechceli podvoliť útlaku ľudu zo strany pápežskej moci. Nesúhlasia s politickým rozširovaním moci pápežstva a rozširovaním moci kniežat. Francúzski králi videli v pápežstve oporu v boji s nemeckou kniežacou mocou. Pápeža teda zaviedli do Avignonu a počas asi sedemdesiatich rokov tam mali pápeži svoje sídlo. Henrich Luxemburský bojoval s pápežom, ktorého podporoval aj francúzsky kráľ. A tak z Avignonu, z Francúzska, pápež teraz dominuje kresťanstvu, a keďže kniežatá stále viac presadzujú svoju moc nad svojimi feudátormi, pápeži sa usilujú o stále väčšie rozšírenie svojej autority. Svetské duchovenstvo, mocenské opátstva a biskupstvá boli závislé od pápeža. Medzitým kniežatá svojvoľne tvarovali mapu Európy. Cisár Karol IV. zjednotil Brandenbursko, Uhorsko a Čechy pod svoju domácu moc. Cisárska dôstojnosť sa stala titulátúrou, cisári sú spokojní so spravovaním svojich súkromných pozemkov,

Ak chceme pochopiť skutočnú históriu, musíme mať na pamäti, ako veľká zmena od stredoveku k novoveku spočívala v tom, že kniežatá využívali pre svoje súkromné záujmy tú nespokojnú náladu; štáty, ktoré sa formujú, vidíme, ako rozprestierajú svoje chápadlá cez stáročný ľudový prúd a je to práve tento prúd pre náboženskú slobodu, ktorý sa najprv používa na boj proti pápežstvu a na zastavenie jeho moci a potom na to, aby sa dostal do tejto pozície moci. .

Ten prúd sa rozvinul na dne ľudovej duše; ašpirovalo na niečo celkom iné, než čo vtedy priniesla reformácia. Sekularizované duchovenstvo sa stalo takým utláčateľom ako svetské kniežatá. Mestské obyvateľstvo sa vo svojom egoizme necítilo nútené postaviť sa na stranu utláčaných; len keď bola ohrozená ich vlastná sloboda, snažili sa ju zachovať. Vo švábskej lige miest a vo Falcku sa im teda napokon nedarilo, takže aj tu vznikla nová kniežacia moc.

Už za cisára Žigmunda vypukol v Čechách svojrázny náboženský pohyb. Hnutie, ktoré sa šírilo medzi človekom, ktorý – možno uznať alebo poprieť to, čo predstavoval – sa však spoliehal len na svoje presvedčenie; presvedčenie, ktoré bolo založené na najčistejšej vôli, na ohni v jeho vlastných prsiach. Tým mužom bol Ján Hus z Hussonec,

kazateľ a profesor na pražskej univerzite. Na základe niečoho, čo sa šírilo po celej Európe – pretože ešte predtým sa v Anglicku prostredníctvom Wiclifa nabádalo k založeniu pôvodného kresťanstva –, čo však získalo zvláštnu nádheru vďaka ohnivej výrečnosti tohto výnimočného muža, našiel Hus všade súhlas. Všade našli jeho slová uznanie, pretože stačilo len poukázať na hanebné správanie svetského kléru, predaj biskupstiev a pod. Boli to úprimné slová, pretože hlásali niečo, čo prešlo celou Európou ako nálada a vynorilo sa len tam, kde sa našla osobnosť, ktorá to vyjadřila. Cez pápežov a protipápežov cirkev upadla do neporiadku; samotní pápeži museli niečo urobiť. Tak bol zvolaný Kostnický koncil. Predstavovalo prelom v stredovekom živote. Hľadala sa premena na čistú cirkev. Tento projekt spustil živú opozíciu. Svoju úlohu zohrali politické motívy a samotný cisár Žigmund sa veľmi zaujímal. Najhoršie prešľapy cirkvi mali byť napravené, pretože duchovenstvo bolo úplne zanedbané a v kláštoroch prepukli aj neuveriteľné zneužívania. V Taliansku, Savonarola začal svoju mocnú agitáciu proti sekularizácii Cirkvi. S tým si chcelo vyrovnáť aj zastupiteľstvo. Predsedom Rady bol Gerson, vedúci parížskej univerzity, druhý Tauler pre románske krajiny. Táto skutočnosť bola pre výsledok koncilu významná, pretože s pomocou Gersona sa cisárovi podarilo vyrvať pápežom vedenie a skončiť s husitstvom. Pretože tento prúd nemal nič spoločné s vývojom politickej moci, ale vyviedol z najhlbšej duše ľudu, bol taký nebezpečný pre duchovných a najmä pre svetských panovníkov. Nie je to len Rím, je to vznikajúca kniežacia moc, ktorej sa Hus stal obeťou. Husiti viedli vojnu za republikánske kresťanstvo nielen proti cirkvi,

Ale v protestantizme sa táto moc spája s náboženskou nespokojnosťou, aby ju využila pre svoje vlastné účely. Činy Husových nástupcov boli teda odsúdené na smrť, ktorú kniežacia moc vyhrala. Inak cisári v tých časoch nemali zvláštnu moc: napríklad cisár Fridrich II. bol bežne nazývaný „zbytočným cisárom“.

To nám dáva obraz o zvláštnom vývoji v tej dobe. V čoraz viac vznikajúcich mestách prevládajúci život, zatiaľ čo tam, kde sa presadzovala feudálna moc, neustále narastal útlak; v oblasti hlbšieho

náboženského života zároveň, ovplyvnené týmito dvoma faktormi, silné hnutie, aké sa objavilo vo vzhľade Wiclifa, Husa. Taliansko nám ponúka skvelý obraz o mestskom živote vo svojich mestských republikách; napríklad vo Florencii to boli mediceskí obchodníci, ktorí zásadne ovplyvnili kultúru Talianska. Všetky tieto mestá boli smerodajnými kultúrnymi faktormi.

Takže pochopíte, že prostriedky, ktorými človek inak získal moc, už nestačili. V stredoveku, okrem množstva duchovných, ktorí pôsobili v kláštoroch a na štátnych služobných miestach, nikto nevedel čítať a písať. Teraz sa tento vzťah zmenil. Čítanie a písanie šíria nové prúdy, ktoré teraz zaplavujú masy. Veľké spisovateľské ústavy šíрили v kópiách to, čo bolo predtým ľuďom zakázané, a tieto kópie sa kupovali ako neskoršie knihy: spisy Nového zákona, populárno-vedecké knihy, knihy ság, legiend, hrdinov a liekov boli hádzané do ľudí v 14. storočia. Najmä školy boli všade založené bratmi spoločného života, ako už bolo spomenuté. Pozdĺž Rýna sa podľa mena dostalo na svetlo to, čo sa predtým skrývalo v kláštoroch. V Hagenau v Alsasku vznikol formálny prepisový priemysel, ktorého oznámenia, ako napríklad Lambertsove, sú podobné dnešným katalógom. Trvalý obchod s rukopismi vychádzal aj z Kolína nad Rýnom a Bratia spoločného života sa nazývali aj „Brödder von de penne“.

Máme tu prípravnú fázu umenia kníhtlače. Vznikla z hlbokej potreby, nevznikla ako výstrel z pištole, ale bola pripravená tým, že sa stala potrebou tým, že knihy vyrábané kopírovaním boli príliš drahé, ale aj chudobnejšie vrstvy ľudia požadovali knihy. Bol to vtedy prostriedok na vyburcovanie ľudu.

Muži, ktorí v tom čase viedli roľnícku vec, mohli tieto pamflety šíriť medzi ľuďmi len tým, že im boli priaznivé podmienky. Tak vznikli v tom čase roľnícke spolky „Chudák Konrád“, „Bundschuh“ s heslom: „Od kňazov a šľachty sa nesmieme zotaviť“. Potreba niečoho nového sršala zo všetkých strán a keď Gutenberg okolo roku 1445 vynašiel pohyblivý typ, dostali prostriedky na to, aby sa mohol rozvíjať vtedajší kultúrny život. Vnímavosť bola pripravená na rozšírenie zorného poľa. Pod vplyvom takýchto nálad sa rozvinula sekularizácia umenia a vied, a tým

aj obdobie vynálezov a objavov. Kým predtým bola nositeľom umenia a vied iba cirkev, teraz sú nositeľmi kultúry mestá a buržoázia; z bývalej čisto cirkevnej kultúry bola prenesená a sekularizovaná.

Dostávame sa k objavom, ktoré môžeme len stručne vymenovať a ktoré rozšírili dejisko ľudských dejín na rozsiahle neznáme územia. Okrem toho tu bola invázia Turkov do Grécka, vďaka ktorej kultúra, ktorá tam ešte existovala, získala vplyv na Európu. Veľký počet gréckych umelcov a učencov emigroval do iných krajín, konkrétne do Talianska, a našiel si ubytovanie v mestách. Oplodnili ducha Západu. Táto reformácia sa nazýva renesancia. Staroveké Grécko opäť povstalo a až teraz mohli ľudia spoznať písma, na ktorých bolo založené kresťanstvo. Starý hebrejský Testament bol prečítaný najmä vďaka Reuchlinovi a jeho prostredníctvom a Desideria Erazma Rotterdamského sa dalo do pohybu hnutie, ktoré poznáme ako humanizmus. Z úsilia iniciovaného týmito vplyvmi vzišiel úsvit nového veku. Niečo iné vyplynulo zo šírenia tureckého násillia. Po dlhú dobu bol Západ v kontakte s Orientom. Vďaka vláde talianskych miest nad moriami, ktorých centrom boli Benátky, bolo možné do Európy priniesť produkty Orientu, najmä indické koreniny. Keď vpád Turkov sťažil obchodníkom možnosť tohto spojenia, vyvstala potreba nájsť inú cestu do Indie okolo Afriky. Z Portugalska a iných južných krajín išli zásielky, aby preskúmali oblasti okolo Afriky a Bartolomeovi Diazovi sa podarilo nájsť Mys búrok, neskôr Mys dobrej nádeje a Vasco da Gama námornú cestu do Indie v roku 1498. To znamenalo začiatok novej éry európskeho hospodárskeho života, takže sme spoznali východ stredoveku a faktory, ktoré vedú k novej dobe. Otrásení vidíme celý život v jeho základoch. A ak si niekto často myslí, že strihy v historickom pohľade sú zvolené svojvoľne, tento strih je naozaj výrazný. Stalo sa to jedno z tých „trhákov“, aké sme mohli vysledovať v polovici stredoveku pri zakladaní miest, na začiatku pri sťahovaní národov.

Teraz pod záštitou mestskej kultúry v spojení všetkých týchto vynálezov s veľkým vedeckým výdobytkom, ktorým je Koperníkov čin, sa evokuje úplne nová kultúra. Sekularizáciu kultúry, posilnenie kniežacej moci prináša tento prúd. Menšie oblasti nedokázali odolať ničivým ťahom

Turkov, pridali sa k mocnejším. Expanzia veľkých štátov je spôsobená všetkými týmito faktormi. Na mnohých obrázkoch sme videli, ako sa menia pomery, videli sme, ako buržoázia vzniká, ako kvitne a ako je konfrontovaná s nebezpečným protivníkom v kniežatskej moci. Viete, že súčasnosť je výsledkom minulosti, urobíme preto dejiny správnym spôsobom, ak sa z minulosti poučíme pre prítomnosť a budúcnosť tak, ako nám to hovorí starý keltský bard, ktorý hovorí: že je to pre neho tá najkrajšia hudba, keď počuje veľké činy minulosti, ktoré ho vzrušujú a vzrušujú. Akokoľvek je pravda, že ľudská existencia je najdôležitejším fenoménom, a teda človek sám tým najhodnotnejším štúdiom, je tiež pravdou, že človek zostáva sám sebe veľkou záhadou. Keď si človek uvedomí, že zostáva sám sebe záhadou, príde na správnu štúdiu. Lebo len vtedy bude človek čeliť sebe samému v správnom ocenení, keď bude vedieť, že toto je jeho tajomstvo: jeho vlastná existencia v spojení so všetkým bytím. To mu dáva správny základ pre všetko jeho konanie a konanie.

Ale ak sa chce niečo dozvedieť o tomto tajomstve vlastnej existencie, musí sa obrátiť na vedu, ktorá hovorí o jeho vlastnom snažení. Vo svetových dejinách vidíme, ako sa pocity a myšlienky menia na činy. Preto by sme sa mali učiť svetové dejiny, aby sme nimi mohli inšpirovať naše nádeje, myšlienky a pocity. Prenesme si z minulosti to, čo potrebujeme do budúcnosti, čo potrebujeme k životu, k činom!